

BESZÁMOLÓK

BÖLCSÉSZDOKTORI ÉRTEKEZÉSEK 1960—61.

Bíró Ferenc: Péczeli József írói fejlődésének főbb vonásai (1960).

A dolgozat — a legáltalánosabb kérdéseket szem előtt tartva — teljes pályaképet nyújt s a kérdés eddigi irodalmához képest a marxista irodalomtörténetírás igényei szerint a legmeggyőzőbben jelöli ki Péczeli sajátos életművének helyét irodalmunk történetében. A szerző igen eredeti, önálló elgondolások alapján mutatja ki Péczeli tevékenységének a protestantizmussal, valamint a komáromi polgári atmoszférával való összefüggéseit és jellemzi azt, mint a függetlenség és polgári haladás egységének megteremtésére irányuló első felemás kísérletet. Ennek a szempontnak az alapján meggyőzően magyarazza az egyes művek, Péczeli bizonyos fordítási, szerkesztési elveinek természetét.

Kaposi Márton: Machiavellizmus és Machiavelli a Zrínyi előtti magyar irodalomban (1960).

A disszertáció az eddig tüzetesebben nem vizsgált kérdés anyagát a lehető legkörültekintőbben összegyűjtve a magyar machiavellizmus adalékainak a maga nemében egyedülálló, rendszeres tudományos feltárását végezte el. A korábbi tanulmányok (Mayer Erzsébet, Kardos Tibor) eredményein elindulva a XVI—XVII. századi könyvjegyzékekben is nyomozza Machiavelli hazai ismertetését. Utal a machiavellizmusnak a tacitizmussal való gyakori összeolvadására, rámutat, hogy a Machiavelli-féle fejedelm-típus társadalmi aktualitása miként erősödik meg Erdélyben a Báthoriak korában, s hogy a XVII. században a nagy firenzei gondolatai főleg Justus Lipsiuson keresztül jutnak el hozzánk. A dolgozat VII. fejezete, A kialakuló államelméleti irodalom, alkotja a szerző kutatásainak tulajdonképpen középpontját. A Machiavelli-hatás társadalmi alapjainak vizsgálata e fejezetben jut legjobban érvényre: A magyar nemesség rendi politikája, az erdélyi fejedelmi ab-

szolutizmus, a hanyatló Erdély politikai állapotai magyarázzák e kor politikai irodalmában a Machiavelli-i és Machiavelli-ellenes tanokra való támaszkodást.

Kordé Imre: Dugonics András (1960).

A benyújtott disszertáció egy teljes pályaképet nyújtó monográfia első része, amely az írónak pályakezdésétől az *Etelkái*g bezárólag megtett útját dolgozza fel. A pályakezdést tárgyalva azokat a mozzanatok (nemzetiségi helyzet, népiesség jelentkezése, történetiszemlélet alakulása) emeli ki és elemzi különös gonddal, amelyek az *Etelkának* létrejötté és értékelése szempontjából a leglényegesebbek. A dolgozat forrásaihoz, elődeihez viszonyítva főleg egyben: az *Etelka* folklórisztikus elemeinek, ezen belül a Szeged-környéki folklór beszűremlésének vizsgálatában, általában a népiességnek alapos elemzésében tűnik ki. Emellett részletesen vizsgálja Dugonics folklórisztemléletének bontakozását.

Kovács Sándor Iván: Magyar példa és európai humanista hagyomány szerepe Szepsi Csombor Márton íróvá fejlődésében (1960)

A dolgozat önálló kutatások, valamint hazai és külföldi szakirodalom ismerete alapján merőben új és lényeges eredményekhez jut. Felhívja a figyelmet arra, hogy Szepsi Csombor külföldi útleírása voltaképpen Szenczi Molnár Albert ihletését mutatja, kinek életművével könyvének bizonyos vonásai is közösek. Utal Balassi, Skaricza ösztönző, ihlető hatására, majd kimutatja, hogy Szepsi Csombor humanista érdeklődésére elhatározó befolyással a danzigi B. Schachmann életútjával való megismerkedése és danzigi tartózkodása volt. Itt ismerkedett meg ugyanis a Giovanni Bernardino Bonifacio olasz vándorhumanista által alapított könyvtár anyagával. A szerző meggyőzően bizonyítja, hogy azokat a humanista munkákat, melyeket Szepsi Csombor később. Varannóban írott *Udvari Schola* c. művében idéz és felhasznál, mind megtalálta a danzigi

könyvtárban. A dolgozat — lerövidítve megjelent a *Filológiai Közlöny* 1960-as évfolyamának 1. számában.

ACTA IUVENUM IRODALOMTÖRTÉNETI TANULMÁNYAI*

Csak elismeréssel lehet szólni induló fiataljaink e tudományos kísérleteiről: tehetség, gondolati frissesség munkál bennük. A marxista módszer egyre biztosabb alkalmazása, az invenció bátorsága s a problémakeresés szenvedélye érdekes és tanulságos olvasmánnyá teszi őket. Még nem teljesen kiforrott, érett írások ezek — a tanult általános ismeretek néhol csak kulisszák, nem oldódnak föl az elemzés konkrét menetében; a fogalmazás többnyire száraz, a stílus szürkésege untat — de sokat ígérnek, sőt máris sok (nemcsak pedagógiai, hanem irodalomtörténeti) eredményt is hoznak. Az egyéni ízlés-törekvés és az intézeti irányítás egészséges arányáról vall a témaválasztás: vers és próza, tanulmány és esszé, filológus és teoretikus hajlam egyaránt igényes színvonalon képviselteti magát benne. Öröndetes, hogy két elhanyagolt korszak is kutatóra lett: a felvilágosodás és a főlzabadulás utáni idő.

Elvi fejtegetéseit s végkövetkeztetéseinek súlyát tekintve a legkiemelkedőbb dolgozat Németh Jenőé. A 18. századi kéziratos költészet és a barokk c. munkájában Klanciczay és mások koncepcióját alkalmazza a Rákóczi-kor előtti nemesi lírára, s — a nem túlságosan eredeti általános bevezető után — a feudális reneszansz erőpazarló, harmóniát erőszakoló, fatalisztikus-színpadias életérzését mutatja ki a protestáns jeremiádok s a humanista gyászversek hagyományát folytató hazafias mondandójú siratóénekekben. Néhány szép verselemzése meggyőzően konstatálja a barokkos stílusjegyeket: az öncélú ornamentikát, az érzelmi feszültségben tobzódó allegóriák bőségét, a csengő zeneiség s retorika áradását, a halmozás lendületét, és ügyesen különíti el e hangot a manierizmustól. (Rimay. Kiben kesereg a magyar nép romlásán, Bónis Ferenc keserve, Bocskay Istvánnak szomorú haláláról.)

Bodó Károly A 18—19. századi magyar »román« — irodalom fejlődésének néhány kérdése című műve — a kötet filológiailag legalaposabb írása — a fordítói előszók esztétikai megállapításait dolgozva föl, s egy nagyműtű — a felvilágosoz-

dás polgári ízlésnevelő szándékától és érzelmességétől, majd a nyelvújító-nemzetművelő szereptől népszerűvé váló, később a reformmozgalmak patrióta törekvéseinek árnyékában elsekélyesedő — műfaj, a költött meséjű és szórakoztatva is erkölcsnevelő román történetét rajzolja meg. Az anyag bőségével való birkozás néha kuszává teszi a gondolatmenetet, e hibát azonban ellensúlyozza a korszak fő törekvéseit a részletekben is fölillantó lényeglátás, valamint a fordításirodalommal kapcsolatos szellemtörténeti álláspont — sajnos csak szándékolat — bírálata.

Balogi I. Kornélia Berzsenyi utolsó verseinek stíluskérdései c. dolgozata az összetett, az életrajz, a költői-nyelvi elemzés, sőt a szövegváltozat — s motívumvizsgálat tanulságait is egybeemerkölő — »komplex« módszer biztató próbája. Írója színes okfejtéssel igazolja a klasszicizmus elmélyülését és — sajátos, akarattalan, ösztönös átvételként — romantikus színeződését a kissé dekadenssé túlrájzolt poéta óregkori verseiben. Számtottév eredménye még munkájának a Széchenyihez fűződő kapcsolat eszmei motívumokra való építése. A Majláth-óda versnyitó képét azonban félreérti (a Há-gasonlat nem Majláth kötetére, hanem az ifjú Berzsenyre vonatkozik, nem idegen ars poética elítélése, hanem rezignált búcsú az odák pátoszától; vö. Felsőmagyarországi Minerva, 1927.) és elsiklik az erőtlenné bagyadó hang, a művészi törés megállapítása fölött is.

Takács (Akác) László munkája, Az 1956-os ellenforradalom ábrázolása regényirodalmunkban címen, témában is szocializmussá formálódó jelenünk írói törekvéseihez kapcsolódik. Elismerésre méltó igényességgel tárgyalja a »pozitív jellem« fogalmát: statikus, fejlődő és vívődő változatait különböztetve meg; jó szemmel figyel a kritikai realista megoldásoktól elkanyarodó formai kísérletezésre, itt-ott az elnagyolt lélekábrázolás buktatóira. Mintha azonban bizonytalanokodna a kritikus és a történeti módszer között: ezért kapunk fejlődésrajz vagy műelemzés helyett — leltárt. Összefoglalva: a közölt tanulmányok méltán kerültek kiadásra, szép dokumentumai az egyetemi hallgató szerzők szakmai-ideológiai fölkészültségének. Amin még javítani lehetne: a kiadványsorozat technikai színvonala.

Grezsa Ferenc

* Acta Iuvenum Sectio Philologica et Historica II. Acta Universitatis Szegediensis. Szeged, 1962.